

WEI

***PRACA DZIECI
W POLSCE***

PRACA DZIECI W POLSCE

Jak młodzi nabywają swoje pierwsze doświadczenia zawodowe?

Badanie przeprowadzone przez
Maison & Partners na zlecenie
Warsaw Enterprise Institute

WEI

Maison & PARTNERS

Spis treści

Główne wyniki	4
Nastolatki pracujące	6
Pozostałe wyniki	9
Cele i metodologia badań	14
Charakterystyka demograficzna próby	15

Główne wyniki

1

45 proc. dorosłych Polaków przyznaje, że przed ukończeniem pełnoletności podejmowała się pracy zarobkowej. Częściej doświadczenia z pracą przed 18. urodzinami mają mężczyźni (49 proc.) niż kobiety (41 proc.), rzadziej natomiast – osoby w wieku 25–34 lata, a także najstarsze pokolenie powyżej 55 lat (będące w wieku nastoletnim w latach 70. i 80.). Wśród mieszkańców małych miejscowości aż 54 proc. przyznaje, że pracowała przed 18. rokiem życia, podczas gdy w średnich i dużych miastach to odpowiednio 42 proc. i 41 proc. takich osób.

2

Większość osób, pracujących przed ukończeniem 18 lat, **zdobywała swoje pierwsze doświadczenia zawodowe między 15. a 16. rokiem życia.** Mężczyźni nie tylko częściej mają doświadczenia z podejmowaniem pracy przed osiągnięciem pełnoletności, ale także nieco wcześniej zaczynają zdobywać pierwsze doświadczenia zawodowe – 46 proc. mężczyzn, pracujących w wieku nastoletnim, jako wiek inicjacji zawodowej wskazuje 15 lat lub wcześniej, podczas gdy wśród kobiet to 24 proc. (zdecydowana większość kobiet, pracujących w wieku nastoletnim, swoje pierwsze prace podjęła w wieku 16–17 lat).

3

Zdecydowanie najbardziej popularnym zajęciem wśród osób, które pracowały w okresie przed osiągnięciem pełnoletności, jest **praca sezonowa przy zbiorze owoców i warzyw – 47 proc. osób** przyznaje, że była to jedna z ich pierwszych prac zarobkowych. Co ciekawe, jest to jedno z bardziej uniwersalnych zajęć (podejmowanych zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn, a także osoby z różnych pokoleń). Jednocześnie popularność wielu zajęć zależy w dużej mierze od płci oraz wieku, np. kobiety częściej niż mężczyźni jako pierwsze płatne zajęcia wskazują: opiekę nad dziećmi lub starszymi, pracę w charakterze hostessy, natomiast mężczyźni częściej wskazują prace porządkowe, bycie instruktorem sportowym; młodzi (do 34 lat) znacznie częściej niż pozostali wskazują, że ich pierwsze płatne zajęcia to praca w gastronomii.

4

Głównym motywem podjęcia pracy zarobkowej przed ukończeniem 18 lat jest **chęć dorobienia pieniędzy na własne wydatki i przyjemności (77 proc.)**. Jednocześnie niemal ¼ osób, pracujących w okresie nastoletnim, przyznaje, że zmusiła ich do tego trudna sytuacja materialna rodziny. Istotnie częściej niż inni na ten motyw wskazują osoby z pokolenia obecnych czterdziestolatków, które podejmowały pierwsze płatne zajęcia na przełomie lat 90. i 00.

5

Zdecydowana większość osób, które pracowały przed osiągnięciem pełnoletności, przyznaje, że ich praca miała charakter dorywczy (75 proc.), a przy tym nie mieli oni żadnej formalnej umowy (70 proc.).

6

Polacy mają raczej pozytywny stosunek do pracy osób niepełnoletnich – **61 proc. jest zdania, że praca zarobkowa na wczesnym etapie pomoże młodej osobie w późniejszym życiu**, a taki sam odsetek (61 proc.) uważa, że jest to dobre narzędzie edukacji finansowej. Jednocześnie tylko 23 proc. jest przeciwna pracy osób poniżej 18 lat („to wycisk”, „dzieci powinny się uczyć, a nie pracować”). Co więcej, widać, że doświadczenie z pracą zarobkową w okresie nastoletnim pozytywnie wpływa na postawy wobec pracy osób nieletnich – osoby, które same podejmowały się pracy przed ukończeniem 18. roku życia silniej dostrzegają korzyści z tym związane, a w mniejszym stopniu są przeciwnie temu zjawisku, niż ci, którzy nie mają takich doświadczeń.

Zdecydowana większość dorosłych Polaków (76 proc.) jest zdania, że kluczowe jest, aby praca osób niepełnoletnich była dobrze dopasowana do ich etapu rozwoju.

Nastolatki pracujące

Bezrobocie w Polsce już od dawna nie jest problemem – głównie ze względu na kwestie demograficzne takie, jak niski wskaźnik urodzin i starzejące się społeczeństwo, ale także ze względu na dynamicznie rozwijającą się gospodarkę, która zatrudnia obecnie rekordową liczbę ludzi – ponad 17 mln¹.

Dzisiaj w odniesieniu do rynku pracy przedmiotem dyskusji są kwestie takie, jak forma zatrudnienia, poziom wynagrodzenia, czy jego wymiar – pojawiają się nawet propozycje skrócenia tygodnia pracy czy ustanowienia dochodu podstawowego. Kontrowersyjny pozostaje także temat podejmowania pracy zarobkowej przed ukończeniem 18. roku życia. Piotr Wójcik na łamach „Krytyki Politycznej” sugeruje, że praca nastolatków to wręcz „ponury pomysł”², z kolei prof. Baha Kalinowska-Sufinowicz w wywiadzie dla portalu Onet.pl przekonuje, że to „pomysł fantastyczny, o ile nie koliduje z nauką”³.

Warsaw Enterprise Institute postanowił z okazji Dnia Dziecka zbadać, jak wygląda w praktyce doświadczenia Polaków z pracą w wieku nastoletnim. Czy to powszechne zjawisko, czy może marginalne?

Z badań, które na zlecenie WEI przeprowadziła firma Maison&Partners wynika, że aż **45 proc. dorosłych Polaków przyznaje, że przed ukończeniem pełnoletności podejmowała się pracy zarobkowej**. Po raz pierwszy do pracy – zwykle dorywczej (75 proc. badanych) – szli między 15. a 16. r.ż., przy czym częściej robili to mieszkańcy małych ośrodków niż dużych miast (54 proc. względem 41 proc.). Może to wynikać z faktu, że to tam dostępna jest najszerzej najpopularniejsza praca sezonowa, tj. zbieranie owoców (taką formę zarobkowania deklarowało 47 proc. badanych z doświadczeniem pracy w wieku nastoletnim).

Wygląda na to, że nabywanie doświadczeń pracowych przed „18-stką” jest w Polsce niezwykle popularne, co – pozornie – kłóci się z danymi Eurostatu⁴, z których wynika, że pomiędzy 15. a 19. rokiem życia w Polsce zatrudnienie znajduje tylko ok. 4–5 proc. osób. Pozornie, bo mowa o zatrudnieniu pełnowymiarowym i legalnym (etat), tymczasem z badania, które zleciło WEI, wynika, że młodociany Polak pracuje przede wszystkim w szarej strefie, tj. bez żadnej formalnej umowy. Deklaruje to aż 70 proc. badanych mających doświadczenia z pracą przed 18. rokiem życia. Jeśli młodociany dostaje jakąś umowę, to jest zwykle zlecenie lub dzieło.

¹ Rynekpracy.org., Liczba pracujących, <https://rynekpracy.org/statystyki/liczba-pracujacych>, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

² P. Wójcik, *Nastolatki do roboty? To ponury pomysł. Nie róbcie tego swoim dzieciom*, „Krytyka Polityczna”, <https://krytykapolityczna.pl/kraj/praca-nastolatkow-szkodzi-wojcik>, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

³ K. Nowakowska, *Praca nastolatków. Zabraniać czy nakłaniać? „Fantastyczny pomysł, o ile nie koliduje z nauką”*, <https://kobieta.onet.pl/dziecko/nastolatki/czy-nastolatki-moga-i-powinny-podejmowac-prace/09172bf>, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

⁴ Eurostat, *Participation rate of young people in education and training by sex, age and labour status (incl. NEET rates)*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_18__custom_11475252/default/table?lang=en, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

Oczywiście, praca nastolatków, czy też – ogólniej rzecz ujmując – praca dzieci może być różnie oceniana. Z pewnością XIX-wieczne standardy, które dopuszczały do zatrudniania kilkulatków w brudnych i niebezpiecznych branżach, byłyby dzisiaj niedopuszczalne. Dzisiaj dopuszczamy pracę dzieci, jeśli jest ona dobrowolna i służy ich rozwojowi. Chcielibyśmy także, by nie była wyrazem desperacji powodowanej trudną sytuacją życiową, a raczej, aby budowała w dzieciach etos odpowiedzialności i dyscypliny potrzebnych do osiągnięcia ważnych celów życiowych w dorosłości.

Jeśli zaś praca w wieku nastoletnim jest przemyślana, ma jasny cel i nie powoduje rezygnacji z edukacji, to przynosi wymierne korzyści. Potwierdzone są one choćby badaniami dr. Christophera Ruhma i dr. Charlesa Bauma⁵. Badacze zaobserwowali, że „w przypadku młodych dorosłych uczęszczających do szkoły średniej na przełomie tysiącleci, 20 godzin tygodniowo pracy w niepełnym wymiarze godzin w klasie maturalnej skutkowało rocznymi zarobkami wyższymi o 20 proc. przez 6–9 lat po ukończeniu szkoły w porównaniu do kolegów, którzy nie pracowali”. Co więcej, efekt wyższej płacy i niższego bezrobocia utrzymuje się w grupie ludzi z wczesnymi doświadczeniami zarobkowymi, nawet gdy przekroczą 50. r.ż. Nie są to jedyne prace, których autorzy doszli do podobnych wniosków. Zgodnie ze zbiorową pracą Pathways to High-Quality Jobs for Young Adults⁶, „posiadanie pracy jako nastolatek (w wieku od 16 do 18 lat) przewiduje wyższą jakość pracy w wieku dorosłym, podobnie jak wyższe zarobki w wieku 23 lat”.

Z badań WEI wynika, że dzisiaj to nie trudna sytuacja życiowa jest powodem podejmowania pracy przed nastolatami w Polsce. Najmłodszy badani (grupa 18–24 lata) w aż 81 proc. wskazuje chęć dorobienia na własne wydatki i przyjemności jako główny motyw podjęcia zatrudnienia nim ukończyli pełnoletniość, a zaledwie 12 proc. mówi o kłopotach finansowych. Ich starsi koledzy z grupy 25–34 lata wskazywali na kłopoty odrobinę częściej (22 proc.), a najczęściej robiły to osoby w przedziale 35–44 lata, które na rynek pracy dorywczej wchodziły od połowy lat 90., czyli jeszcze w okresie wysokiego bezrobocia. Świadczy to dość jednoznacznie generalnie o poprawie bytu polskiego społeczeństwa, ale też obala mit zgodnie, z którym najmłodsze pokolenia są „leniwe” i „nic im się nie chce”.

Odsetek pracujących dorywczo nieletnich był w ciągu ostatnich 30 lat mniej więcej taki sam i wynosił ok. 50 proc. – z jednym wyjątkiem, który stanowią ludzie od 25. do 34. roku życia. W ich przypadku spadł on do 40 proc. Trudno tu o jednoznaczne wyjaśnienie, jednak można spekulować, że ten przedział wiekowy obejmuje najpierw lata globalnego kryzysu finansowego, a potem europejskiego kryzysu zadłużenia, które wywołały niepewność na światowych rynkach i zaburzyły koniunkturę. Ludzie byli bardziej podatni na defetyzm, co mogło zniechęcić ich do poszukiwania tymczasowego zatrudnienia w wieku nastoletnim. Jest to jednak spekulacja, a problem należałoby poddać dodatkowym badaniom.

⁵ Employment Policies Institute, *New Study Finds Teens' Early Work Experiences Have Long Lasting Career Benefits*, <https://epionline.org/release/new-study-finds-teens-early-work-experiences-have-long-lasting-career-benefits>, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

⁶ A.E. Casey Foundation, *Study: early work experience and supportive adults a boon to low-income youth*, www.aecf.org/blog/early-work-experience-and-supportive-adults-a-boon-to-low-income-youth, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

O ile wśród intelektualistów i badaczy praca nastolatków pozostaje zagadnieniem dyskusyjnym, to w społeczeństwie dominuje pozytywna opinia na jej temat. 61 proc. Polaków uważa, że „im wcześniej dziecko nabierze doświadczenia z pracą zarobkową, tym łatwiej będzie miało w późniejszym życiu”, zachowując jednak trzeźwy osąd, że „ewentualna praca zarobkowa osób niepełnoletnich powinna być dobrze dopasowana do ich etapu rozwoju” (76 proc.). Co ciekawe, bardziej pozytywną postawę wobec pracy nieletnich prezentują osoby, które same mają za sobą takie doświadczenie.

Warto zauważyć, że zatrudnianie nieletnich w szarej strefie z fiskalnego punktu widzenia nie ma większego znaczenia, gdyż pracując legalnie i tak byliby zwolnieni z podatków i składek. Niemniej jednak z punktu widzenia kultury prawnej i bezpieczeństwa to sprawa poważna. Osoba pracująca w szarej strefie nie może np. ubezpieczyć się od nieszczęśliwych wypadków w miejscu pracy. Problemem może być tutaj nadmierna biurokracja i przeregulowanie wiążące się z zatrudnianiem nieletnich, a przez to zniechęcające do jego formalizacji. Wskazywać może na to choćby przypadek 16-latkii z Lubna⁷, która sprzedawała wiśnie z ogrodu dziadka, za co Sanepid wystawił jej ojcu mandat na kwotę 100 zł. Nie posiadała bowiem odpowiednich badań medycznych koniecznych do sprzedaży takich produktów. Ostatecznie Sanepid z mandatu się wycofał, uznając, że był to „środek niewspółmiernej do przewinienia”, ale niesmak pozostał – wyglądało na to, że państwo chciało ukarać dziewczynkę za zaradność i pracowitość.

Warto więc, by legislator dokonał przeglądu regulacji i wyeliminował te, które

zniechęcają nastoletnich Polaków i ich pracodawców do oficjalnej rejestracji.

Kiedy w Polsce dziecko może pracować?

Najniższy wiek, w jakim osoba niepełnoletnia może legalnie podjąć pracę, wynosi w Polsce 13 lat. Jednakże pracownicy w wieku 13–15 lat mogą być zatrudniani jedynie w branżach artystycznej, kulturalnej, sportowej lub reklamowej. Po ukończeniu 18 lat te ograniczenia przestają obowiązywać. Jeśli chodzi natomiast o umowę o pracę (etat), to zawierać mogą ją już osoby, które ukończyły 15. r.ż. (dolna granica wieku została obniżona z 16 lat 1 września 2018 roku). Mogą one jednak pracować tylko na określonych warunkach. Osoba powyżej 15. roku życia może zostać zatrudniona, jeśli:

- ukończyła co najmniej 8-letnią szkołę podstawową,
- przedstawiła świadectwo lekarskie potwierdzające, że praca nie zagraża jej zdrowiu,
- zatrudnienie odbywa się w celu przygotowania zawodowego.

Żyjemy w świecie wielkich wyzwań dla rynku pracy. Przechodzi on wielkie przemiany zarówno pod wpływem zjawisk demograficznych, jak i technologicznych. To, kto i jak pracuje – oraz to, kto i jak może pracować i jaką osiągnie produktywność – stanowi jedno z najbardziej istotnych zagadnień rozwojowych dla Polski. Instytucje w Polsce powinny sprzyjać zarówno przedsiębiorczości, jak i umożliwiać jak najszerszy udział w rynku pracy, eliminując bariery i zapewniając przestrzeganie prawa.

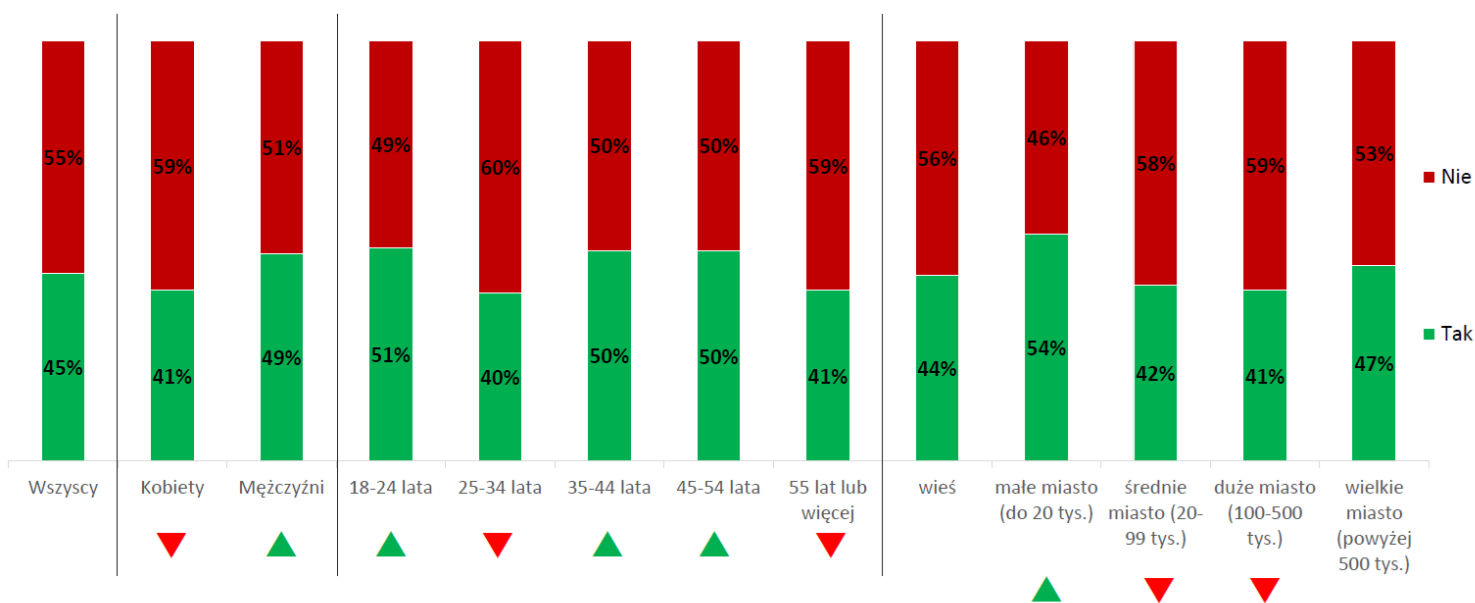
⁷ K. Trela, *Sąd podjął decyzję ws. 16-latkii, która sprzedawała wiśnie w Lubnie. „Orzeczenie będzie wskazówką”*, <https://next.gazeta.pl/next/7,151003,30350062,sad-podjal-decyzje-ws-16-latki-ktora-sprzedawala-wisnie-w.html>, [data dostępu: 21.05.2024 r.].

Szczegółowe wyniki

45% Polaków deklaruje, że przed ukończeniem 18 lat podejmowali się pracy zarobkowej

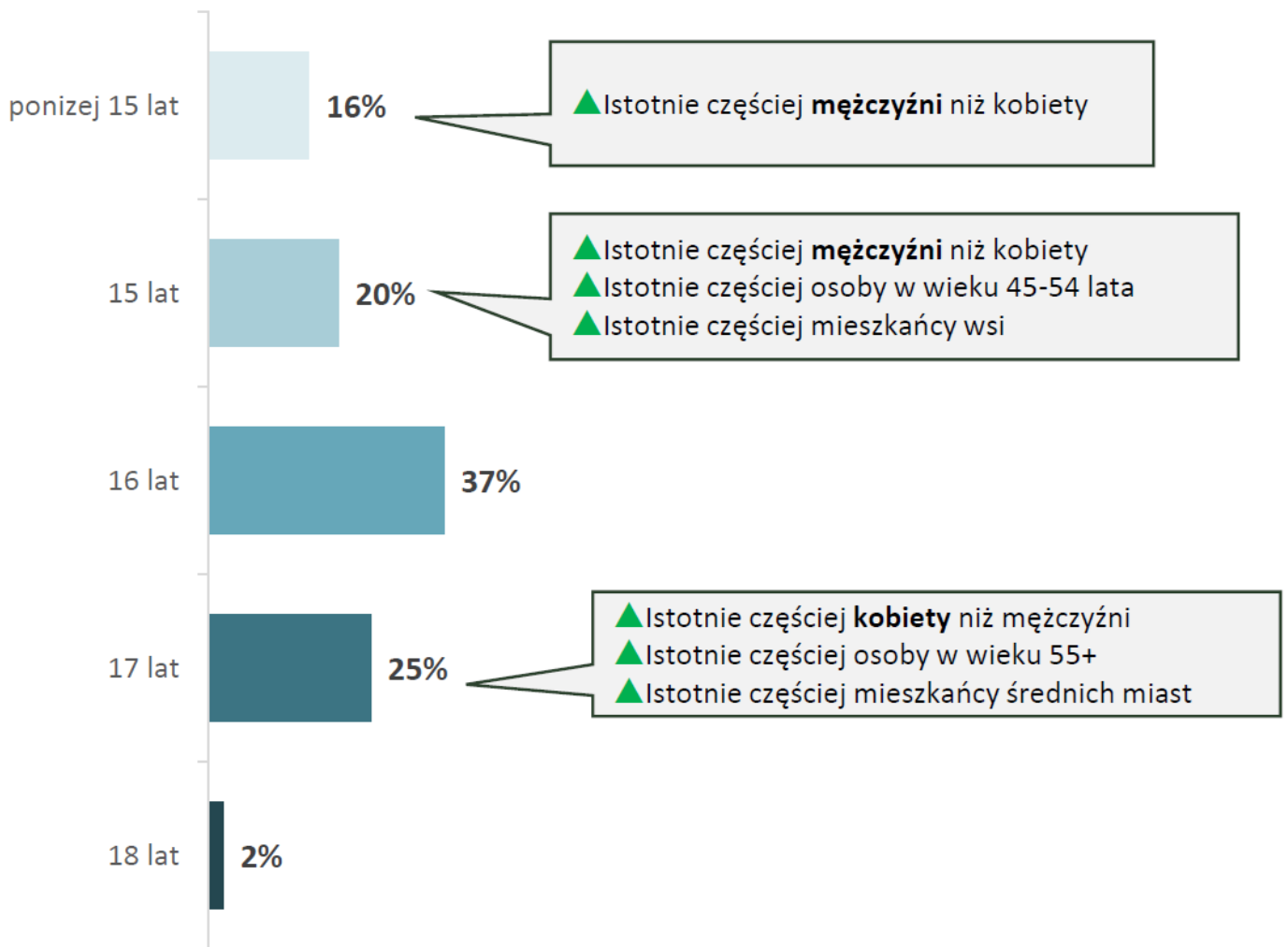

Czy przed ukończeniem 18. roku życia podejmowałeś się pracy zarobkowej?

Średni wiek inicjacji zawodowej to 15,5 lat

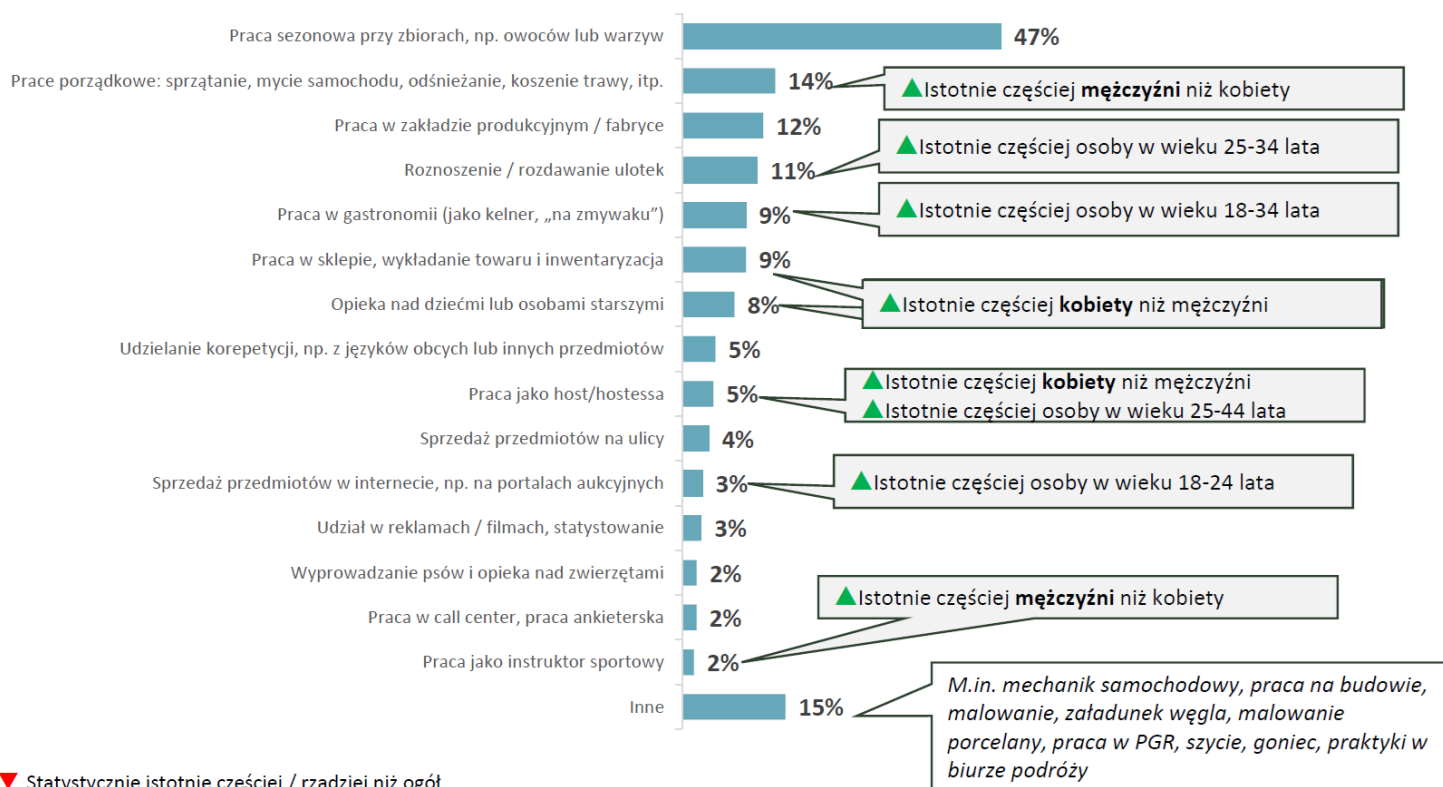
Ile dokładnie miałeś lat, jak podjąłeś się pierwszej pracy zarobkowej (przed ukończeniem 18 lat)?

Zdecydowanie najpopularniejszym zajęciem wśród osób, które pracowały przed ukończeniem 18. rok życia, jest praca przy zbiorach owoców i warzyw

Myśląc o swojej pierwszej pracy/pierwszych pracach zarobkowych (przed ukończeniem 18 lat) – jakie to było dokładnie zajęcie/zajęcia?

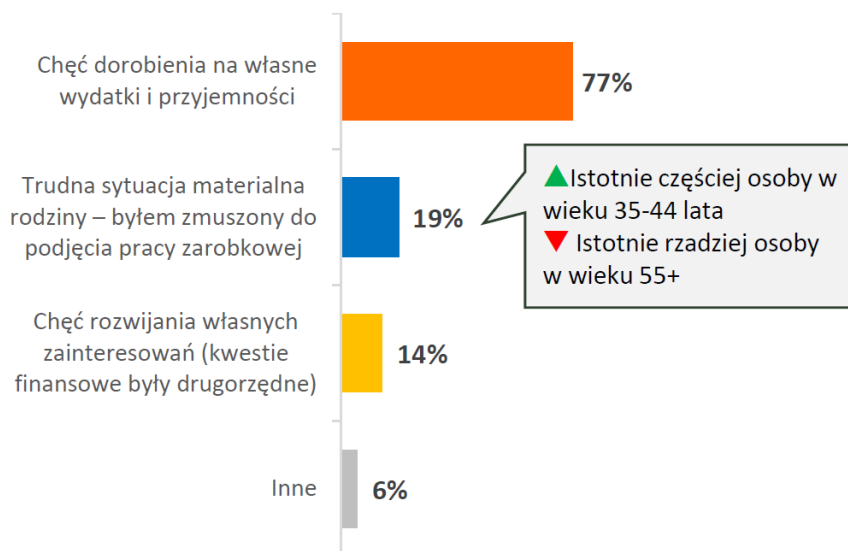
Zdecydowana większość przyznaje, że zdecydowała się na podjęcie pracy przed 18. rokiem życia ze względu na chęć dorobienia na własne wydatki i przyjemności, a praca miała charakter dorywczy i „nieformalny”

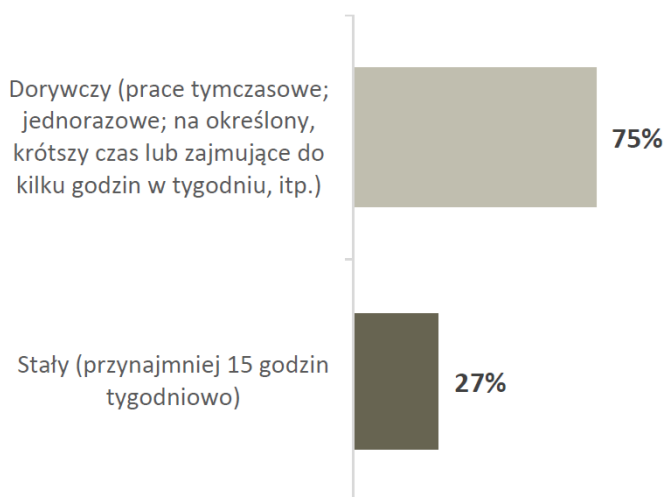
Myśląc o swojej pierwszej pracy/pierwszych pracach zarobkowych (przed ukończeniem 18 lat)

- Jakie były motywy podjęcia się tej pracy zarobkowej?
- Jaki był charakter tej pracy?
- Jaka była forma zatrudnienia?

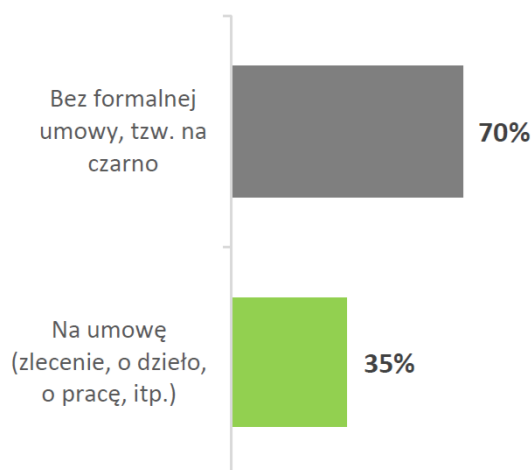
MOTYW

CHARAKTER PRACY

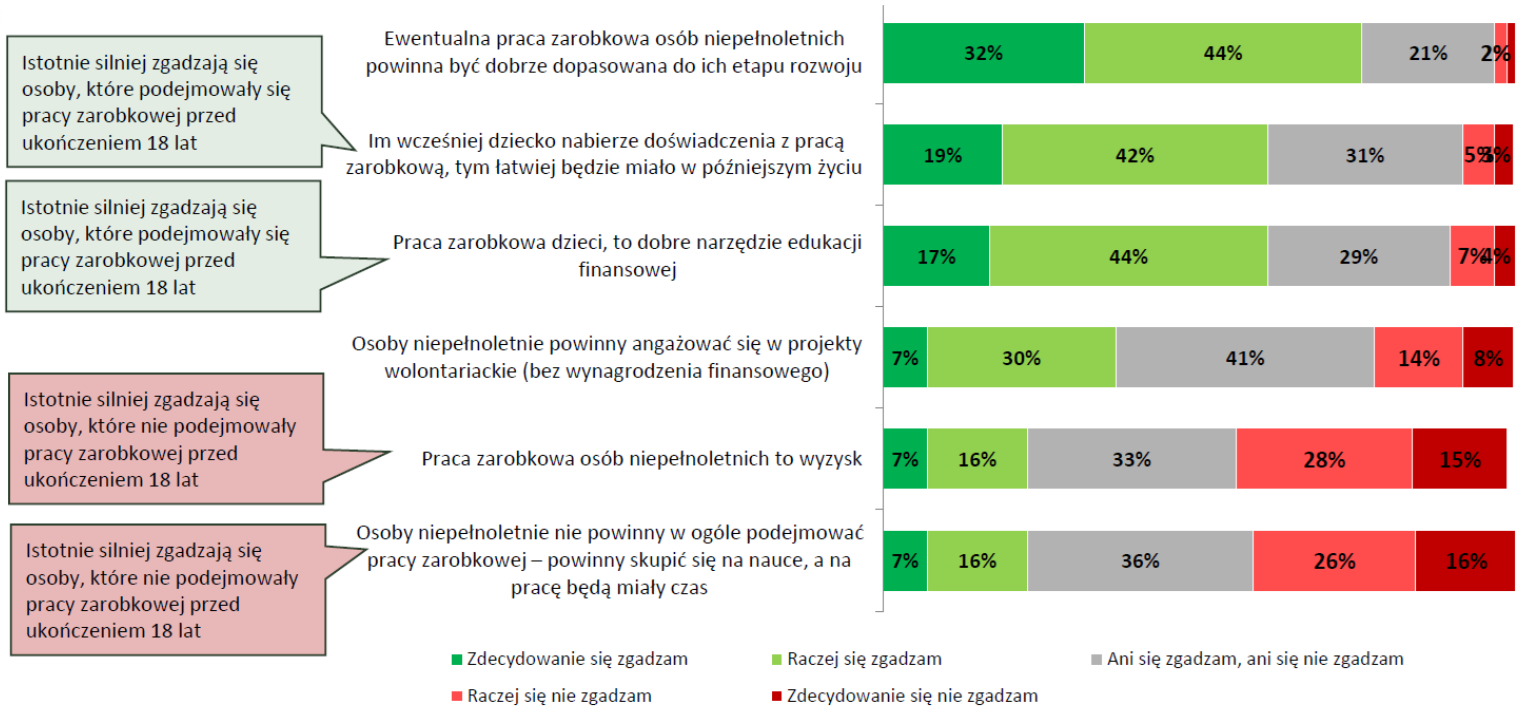
FORMA ZATRUDNIENIA

Większość Polaków ma pozytywny stosunek do pracy zarobkowej osób niepełnoletnich; bardziej pozytywną postawę widać u osób, które mają doświadczenie z pracą zarobkową przed 18. r.ż. niż tych, które takich doświadczeń nie mają

Na ile zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami?

Cele i metodologia badań

Główny cel

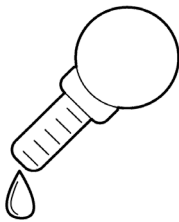
Głównym celem badania było poznanie doświadczeń i postaw Polaków w zakresie podejmowania pracy zarobkowej przed ukończeniem 18 roku życia.

Metoda

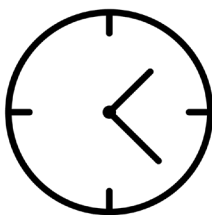
Badanie zostało zrealizowane metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview) na panelu badawczym Ariadna w ramach cotygodniowego badania omnibusowego.

Próba badawcza

- Badanie zostało przeprowadzone na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie Polaków
- W badaniu wzięło udział N=1051
- Szczegółową charakterystykę demograficzną próby przedstawiono na stronach s. 15–16.

Termin

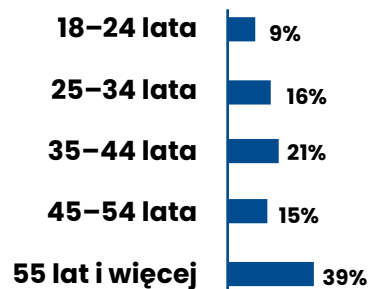
10–14.05.2024 r.

Charakterystyka demograficzna próby

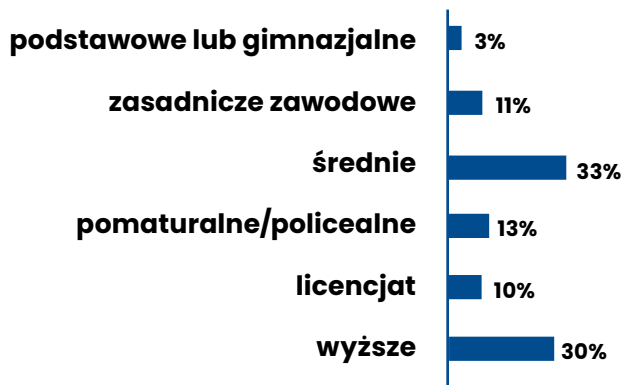
PŁEĆ

WIEK

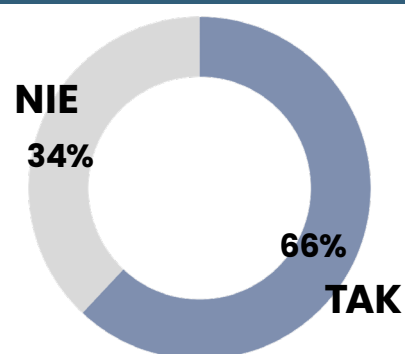
WYKSZTAŁCENIE

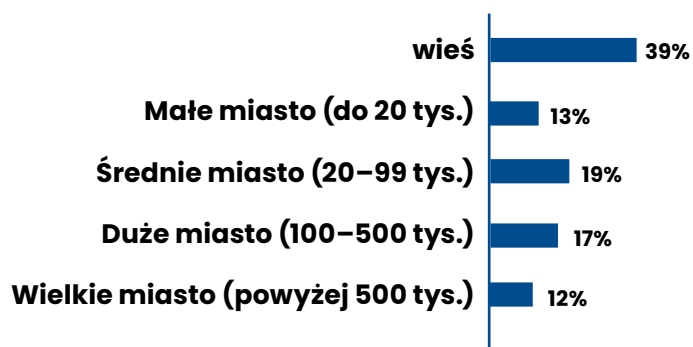
WOJEWÓDZTWO

POSIADANIE DZIECI

WIELKOŚĆ MIEJSCA ZAMIESZKANIA

**Autorka składu:
Anna Śleszyńska**

Zdjęcia: Canva.com

Użyto czcionek: Poppins

**Warsaw Enterprise Institute
Al. Jerozolimskie 30/7
00-024 Warszawa**